

ВІСНИК

ПОЛТАВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ АКАДЕМІЇ

2'2022

Матеріали друкуються
мовами оригіналів –
українською та англійською

Науково-виробничий
фаховий журнал
2022, № 2 (105)

ВІСНИК ПОЛТАВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ АКАДЕМІЇ

BULLETIN OF POLTAVA STATE AGRARIAN ACADEMY

Адреса редакції:

36003, м. Полтава,
вул. Г. Сковороди, 1/3,
Полтавський державний
аграрний університет,
редакційно-видавничий відділ
e-mail: visnyk@pdaa.edu.ua
<http://www.pdaa.edu.ua>
<https://doi.org/10.31210/visnyk>

ЗАСНОВНИК –

Полтавський державний
аграрний університет.
Видається з грудня 1998 року.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 17244-6014 ПР від 21.10.2010 р.

© «Вісник Полтавської державної
аграрної академії», 2022

CONTENTS

AGRICULTURE. PLANT GROWING

<i>Vinyukov O., Chuhrii H., Poplevko V., Szulc P., Sknypa N.</i> Influence of microbiological preparations on physiological processes of formation of grain productivity of winter wheat	11
<i>Polyovyi A., Mikityuk O., Bozhko L., Barsukova O.</i> Evaluation of spatial variability of fertility indicators of chernozem soils by geostatistical methods.....	21
<i>Liashenko V., Sakhno T., Tryhub O., Semenov A.</i> Physiological reaction of plants of <i>Fagopyrum esculentum</i> Moench buckwheat varieties under different hydropriming regimes in the early stages of ontogenesis	30
<i>Mosiychuk I., Beznosko I., Gorgan T., Havrylyuk L., Mineralova V.</i> Influence of biological preparations on the number micromycetes of rhizospheric soil the spring barley plants.....	39
<i>Hanhur V., Kosminskyi O., Len O., Totskyi V.</i> Influence of fertilizer on sunflower productivity and seed quality	50
<i>Kostenko M.</i> Formation of photosynthetic parameters of planting and biological yield of millet varieties depending on methods of sowing and intercropping	57
<i>Filonenko S., Tyshchenko M., Raida V.</i> The effectiveness of growth regulators' foliar application on sugar beet plantings	66
<i>Rozhko I., Kulyk M.</i> Evaluation of switchgrass varieties by biomass yield.....	75
<i>Yurchenko S., Shakalii S., Bahan A.</i> Influence of sowing times on yield of peanut varieties (<i>Arachis hypogaea</i> L.)	85
<i>Marenych M., Dyazhuk R.</i> Economic efficiency of organic wheat cultivation under insufficient moistening of Ukrainian Steppe	92
<i>Biliavskiy Yu., Biliavska L., & Sokyрко M.</i> Varietal replacement in the experiment "Continuous cultivation of winter rye"	100
<i>Laslo O.</i> Indicators of efficiency of application of plant growth regulators in sunflower growing technology in the conditions of global climate change.....	107
<i>Shovkova O.</i> Productivity of early maturing soybean varieties in the Left-Bank Forest-Steppe of Ukraine.....	113
<i>Milenko O., Solomon Yu., Veherenko V.</i> Impact of agrotechnical factors on soybean yields	119
<i>Pospelova G., Kovalenko N., Nechiporenko N., Sherstiuk O., Morozov O.</i> Influence of pre-seed treatment on sowing qualities and phytosanitary condition of nuttle seeds.....	127
<i>Chaika T., Barabolia O.</i> Impact of damage of winter grain wheat by the corn bug (<i>Eurygaster integriceps</i> Put.) on the crop and grain quality	135
<i>Samorodov V., Pospelov S.</i> Professor Anastasii Zaikevych (1842–1931): Poltava portrait on the background of time	142

AGRICULTURE. ECOLOGY

<i>Pysarenko P., Samoilik M., Dychenko O., Ts'ova Yu., Nimets K.</i> Ecological and toxicological assessment of municipal solid waste landfills' impact on adjoining agro-ecosystems.....	149
<i>Pysarenko P., Samoilik M., Dychenko O., Taranenko A., Galytska M., Nimets O.</i> Agro-ecological peculiarities of natural brines and minerals' impact on soil microorganisms.....	157
<i>Shevchuk S., Pudenko O.</i> Possibilities of using geo-informational systems and remote land sounding technologies in environmental monitoring of Makukhivka dump in Poltava region.	165

Agriculture.
Plant growing**BULLETIN OF POLTAVA
STATE AGRARIAN
ACADEMY**ISSN: 2415-3354 (Print)
2415-3362 (Online)<https://journals.pdaa.edu.ua/visnyk>

review article | UDC 378.2:631.5/9:63.001.5«18/19» | doi: 10.31210/visnyk2022.02.17

PROFESSOR ANASTASII ZAIKEVYCH (1842–1931): POLTAVA PORTRAIT ON THE BACKGROUND OF TIME*V. Samorodov**ORCID  [0000-0001-7088-6212](https://orcid.org/0000-0001-7088-6212)*S. Pospelov*ORCID  [0000-0003-0433-2996](https://orcid.org/0000-0003-0433-2996)

Poltava State Agrarian University, 1/3, Skovorody str., Poltava, 36003, Ukraine

*Corresponding author

E-mail: kafedra.zahystu-roslyn@ukr.net

How to Cite

Samorodov, V., & Pospelov, S. (2022). Professor Anastasii Zaikevych (1842–1931): Poltava portrait on the background of time. *Bulletin of Poltava State Agrarian Academy*, (2), 142–148. doi: 10.31210/visnyk2022.02.17

The purpose of the review was to summarize information and introduce into scientific circulation little-known facts of the biography of A. Ye. Zaikevych. It is stated that the creative destiny of the classic of Ukrainian agrarian science is closely connected with his small homeland – Poltava region, the synergy of these relations, their multifaceted component, the creative content of which remains relevant, is stated. It is established that it was in Poltava region that the preconditions and main factors of forming the civic and national worldview of the scientist were created. He proved to be a propagandist of Taras Shevchenko's life and work. His creative local lore relations with such leading figures of Ukrainian culture as Mykola Lysenko and Klyment Kvitka were fruitful. All this contributed to the fact that A. Ye. Zaikevych became one of the most outstanding ethnographers of his time, especially in the field of ceramics. The printed works of the scientist in this area were included in the golden fund of national folk art. A. Ye. Zaikevych made efforts to form important centers of education and culture of the region – the modern Lubny Forest College NULES and Myrhorod Art and Industrial College named after M. V. Gogol of PNTU named after Yuri Kondratyuk. During the period from 1855 to 1929 he was one of the initiators of the Poltava, Lohvytsia, Mlyniv research fields, Solonytsia research station and Lubny research station on medicinal plant culture. The researcher's contribution to the development of sheep breeding, beekeeping, selection and seed production is specified. The educational and consultative activity of A. Ye. Zaikevych as a part of professional and special meetings, congresses and exhibitions of the Poltava provincial zemstvo, and also the Poltava society of agriculture and its branches is found out. The importance of the scientist's creative work for the development of socio-economic conditions of the region and its impact on its modern progress is argued.

Key words: Anastasii Zaikevych, history of science, plant growing, Poltava region.

ПРОФЕСОР АНАСТАСІЙ ЗАЙКЕВИЧ (1842–1931): ПОЛТАВСЬКИЙ ПОРТРЕТ НА ТЛІ ЧАСУ*В. М. Самородов, С. В. Поспелов*

Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Мета розвідки – узагальнення відомостей й уведення до наукового обігу маловідомих фактів біографії А. Є. Зайкевича. Відомо, що творча доля класика української аграрної науки тісно пов'язана з його малою батьківщиною – Полтавщиною, показано синергізм цих стосунків, їх різнопланове поєднання, творчий доробок якого залишається актуальним. Встановлено, що саме на

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО. РОСЛИННИЦТВО

Полтавщині були створені передумови та головні чинники формування громадянського та національного світогляду вченого. Він проявив себе як пропагандист життя і творчості Тараса Шевченка. Плідними були його творчі краєзнавчі відносини з такими провідними діячами української культури, як Микола Лисенко та Климент Квітка. Усе це сприяло тому, що А. Є. Зайкевич став одним із видатних народознавців свого часу, надто у царині керамології. Друковані праці науковця з цього напрямку увійшли до золотого фонду національного народного мистецтва. А. Є. Зайкевич доклав зусилля до формування важливих осередків освіти й культури краю: сучасного Лубенського лісового коледжу НУБіП та Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя ПНТУ імені Юрія Кондратюка. За період з 1855 по 1929 рр. він виступив одним із ініціаторів створення Полтавського, Лохвицького, Млинівського дослідних полів, Солоницької дослідної станції та Лубенської дослідної станції з культури лікарських рослин. Конкретизовано внесок дослідника у розвиток вівчарства, бджолярства, селекції та насінництва. З'ясовано просвітницько-консультативну діяльність А. Є. Зайкевича у складі фахових та спеціальних нарад, з'їздів та виставок Полтавського губернського земства, а також Полтавського товариства сільського господарства та його філії. Аргументовано значення творчого доробку вченого для розбудови соціально-економічної кон'юнктури краю та її впливу на його сучасний поступ.

Ключові слова: Анастасій Зайкевич, історія науки, рослинництво, дослідна справа, Полтавська область.

Видатна постать одного із фундаторів вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи, науковця широкого діапазону, освітянина та народознавця А. Є. Зайкевича була пов'язана з різними регіонами України [1, 3, 4]. Але, як справедливо вказує знавець аграрної історії академік В. А. Вергунов, «Вивчення і примноження природних можливостей і, насамперед, сільського господарства рідної Полтавщини стало лейтмотивом творчого життя дослідника» [2]. Та на жаль, досі ми не маємо цілісного та бодай найбільш повного огляду його досягнень на своїй малій батьківщині. Тож представляємо першу спробу такого узагальнення.



Рис. Засів буркуну в с. Солониці біля м. Лубни. На передньому плані професор А. Є. Зайкевич (липень 1923 р.)

Джерело: [29].

Лубенщина. Саме тут 1842 р. на хуторі Матяшівський Лубенського повіту Полтавської губернії народився А. Є. Зайкевич [21]. Тож не дарма його колишній студент, а згодом видатний громадський діяч і меценат Євген Чикаленко завжди називав А. Є. Зайкевича «Лубенським українцем» [30]. Адже для Анастасія Єгоровича змалечку Лубенщина стала справжнім осередком української духовності, яку він проніс через усе життя, завжди пишаючись тим, що походив зі старовинного лубенського роду. На підтвердження цього наведемо яскравий приклад того, що 1914 р. А. Є. Зайкевич перевіз до свого помешкання сволок із хати, поставленої 1759 р. на місці його народження. У Лубнах, у знаному Вищому начальному училищі А. Є. Зайкевич, як і колись його батько Єгор Романович, здобував спеціальну освіту [1]. Саме тут навчався і брат Анастасія Єгоровича – Микола Зайкевич [1]. Згодом він став уславленим освітянином, директором Мелитопольського реального училища [4]. Цікаво, що потім (29.12.1875 – 25.05.1876) викладачем природознавства і хімії у цьому училищі працював А. Є. Зайкевич [4].

Важливо й те, що на Лубенщині формувалися уподобання вченого, натхненням на які послужила постать Тараса Шевченка та його твори. Великого Кобзаря А. Є. Зайкевич обожнював, збираючи народні лубенські перекази про нього. Під впливом творів великого українця А. Є. Зайкевич почав цікавитися історією та ентографією. У подальшому все це перетворило його на знаного народознавця [20]. У цій царині Анастасій Єгорович тісно контактував із іншим великим полтавцем – батьком української музики Миколою Лисенком. Для нього А. Є. Зайкевич записував пісні Лубенщини. Цим самим він прислужився й знамому музикознавцю – фольклористу Клименту Квітці. Варто згадати і те, що тісна дружба єднала А. Є. Зайкевича зі знаменитим лубенським краєзнавцем Гнатом Стеллецьким, який залучав Анастасія Єгоровича до формування колекцій Лубенського краєзнавчого музею [25].

Як землевласник села Солониця А. Є. Зайкевич мав там 104 десятини ріллі, 12 десятин сіножатей та 4 десятини лісу [12]. З огляду на це, починаючи від 1855 р. і аж до 1904 р. він приїздив сюди кожного літа. Після виходу на пенсію Анастасій Єгорович назавжди оселився на Лубенщині, де проживав спочатку з 1914 р. в с. Солониця, а згодом з 1929 р. в Лубнах. Саме від цього часу уся родина Зайкевичів бере активну участь у роботі Засульського та Снітинського сільськогосподарських товариств [14, 17]. Крім того, А. Є. Зайкевич стає опікуном Солоницького початкового двокомплектного училища [15]. Не уникав відомий учений і потреб місцевої громади. І коли вона вирішила розбудувати у селі церкву, то А. Є. Зайкевич, за спогадами місцевих краєзнавців, вкладав у цю святую справу свої кошти. У будинку А. Є. Зайкевича розміщалася солоницька «Просвіта». Її членам він дозволяв користуватися бібліотекою із власних книжок. Зайкевич підтримував розвиток хорової та театральної самодіяльності у селі [18].

Надалі, постійно проживучи на Посульщині, А. Є. Зайкевич разом із сином та сестрою брав участь у роботі Лубенського, Засульського та Снітинського сільськогосподарських товариств [14, 15, 17]. Головний же інтерес тогочасного життя знаного аграрія зосереджувався на дослідницькій діяльності. Спершу вона була зосереджена в селі Снітин [2, 7, 9]. Тут у долині річки Сули на власній землі родового хутора А. Є. Зайкевич проявив себе як селекціонер, працюючи із цілою низкою культур [2, 9]. З деякими із них, такими як англійська м'ята, інтродукційно-селекційну роботу він почав раніше, ще 1886 року. Згодом же, вона була розширена, і за її результатами виведено перший український сорт м'яти Мітчам [7, 31]. Крім нього, тут були виведені високоментольна м'ята № 541 та м'ята Полтавська.

На Дослідному полі у Снітині А. Є. Зайкевич та його син Роман, розпочали роботи з поліпшення кормових буряків сортів Мамут та Ідеал Кірше, цикорію кореневого сорту Магдебургський та люцерни посівної В. Грімма [9].

Навесні 1910 р. усі згадані роботи почали проводити у власному господарстві А. Є. Зайкевича у Солониці. Тоді воно стало філією Харківської селекційної станції і називалось «Селекційна станція з виведення бурякового насіння». Створена власним коштом сім'ї Зайкевичів, ця філія з 1920 по 1922 рр. була перетворена на Солоницьку дослідну станцію, а згодом з 1922 по 1930 рр. вона діяла як Солоницька селекційна дослідна станція [28]. Земельна площа установи складала 68 га ріллі, у ній працювало 13 службовців та 15 робітників, посаду директора обіймав Зайкевич (старший) [28]. На станції проводили селекцію кормових коренеплодів (буряки та морква), картоплі, тютюну [2], розробляли технології вирощування конюшини та буркуну [9]. Серед найбільших досягнень Станції і

головно її очільника було виведення тут нового сорту люцерни посівної Грім-Зайкевич [19]. Саме під такою назвою він був зареєстрований 1926 р. Наркомземом УСРР [9, 19].

У лубенський період свого життя А. Є. Зайкевич прислужився Україні не лише згаданими напрацюваннями науково-організаторського характеру. До них варто віднести і його участь у створенні освітніх та наукових установ, які славили Лубенщину. Коли 1885 р. Лубенське земство змогло відкрити місцеву сільськогосподарську школу, то до цієї справи залучили і А. Є. Зайкевича [2, 3]. 1891 року школу було відкрито, нині це знаний Лубенський лісовий коледж НУБіП. Ще однією самобутньою науковою аграрною установою, до «народження» якої причетний Зайкевич, була Дослідна станція з культури лікарських рослин у Лубнах [10]. 1925 року її перевели у с. Березоточа Лубенського району. З 1916 р. і донині Станція продовжує підтримувати вікові традиції краю в царині лікарського рослинництва [10, 30]. У такий спосіб її діяльність підтверджує далекоглядність та прозорливість А. Є. Зайкевича.

Лохвиччина. Коли 1887 р. постало питання про складання проекту дослідного поля Лохвицького сільськогосподарського товариства, першим, до кого звернулися його організатори був А. Є. Зайкевич. Тоді навіть постало питання про відкриття Поля в маєтку вченого на Лубенщині. Згодом від цієї ідеї відмовилися, та незважаючи на це, ідейним натхненником справи лохвиччани вважали саме А. Є. Зайкевича. За це вони пошанували його обранням 1913 р. почесним членом Лохвицького сільськогосподарського товариства [16].

Миргородщина. Знавець кустарних промислів Полтавщини та розробник програм досліджень керамічних виробництв краю, А. Є. Зайкевич був причетний до організації та відкриття 1896 р. у Миргороді художньо-промислової школи імені М. В. Гоголя – уславленого Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя ПНТУ імені Юрія Кондратюка [2, 3, 9]. Уже 125 років поспіль цей заклад освіти готує кадри керамологів усієї України.

Зіньківщина. Із ініціативи А. Є. Зайкевича в селі Міські Млини 1890 р. було відкрито Дослідне поле із вивчення впливу мінеральних добрив (селітра) на урожайність та якість турецького тютюну. І хоч воно проіснувало недовго, А. Є. Зайкевич майстерно використав його наробок, як і напрацювання усієї галузі тютюнництва повіту, узагальнив їх досвід у спеціальній присвяченій цьому брошурі [6]. У ній учений виклав власне бачення поліпшення місцевого тютюну.

Полтавське губернське земство. На прохання земства 1887 р. А. Є. Зайкевич склав програму для збирання попередніх відомостей «Про кустарну промисловість у Полтавській губернії». З 1887 по 1880 рр. Анастасій Єгорович провів дослідження в Миргородському повіті, а згодом у Лохвицькому, Зіньківському та Полтавському повітах [9, 25]. За цей час учений побував у більшості гончарних осередків, ретельно вивчив промисел. Він описав його економічне становище, технологію та звичай майстрів. За наслідками згаданих експедицій учений одним із перших започаткував зазначати прізвища авторів керамічних робіт. За вказаними матеріалами А. Є. Зайкевич написав роботу «О гончарном производстве». На жаль, вона не була надрукована. Її доля і донині залишається не з'ясованою. Можливо, її рукопис втрачено на завжди. Що ж до іншої праці із питань керамології – альбому «Мотивы Малороссийского орнамента гончарного производства», то вона побачила світ 1883 р. і відтоді увійшла до золотого фонду українського народного мистецтва [8]. Це видання – перша в українській керамології праця з проблематики традиційного гончарства, до того часу такої роботи не було видано в жодній країні світу. За період згаданих досліджень А. Є. Зайкевич зібрав унікальну колекцію гончарних глин Полтавщини, майже 200 зразків, а також колекцію череп'яного і полив'яного посуду гончарів губернії – близько 300 зразків. Переважно це були мальовані опішнянські миски [25].

1881 року за дорученням Земства вчений був залучений до складання плану організації статистичних досліджень та опрацювання їх програм. За цю виконану бездоганно і ретельно справу Полтавське губернське земство 10 жовтня 1881 р. винесло йому подяку [26].

Полтавське товариство сільського господарства. Із перших років створення цього одного із найстаріших та авторитетніших вітчизняних галузевих об'єднань А. Є. Зайкевич брав активну участь у його роботі [23]. Спершу на рівні члена-кореспондента, а згодом – дійсного члена. З 1886 р. його було обрано почесним членом Товариства [2, 23]. У такий спосіб учений був пошанований «За полезную деятельность и помощь Обществу» [23]. Крім цього, його обирали своїм почесним членом філіальні відділення товариства – Кобеляцьке [13], Лохвицьке [16] та Лубенське [15]. І це не

випадково, адже зв'язки А. Є. Зайкевича зі згаданими об'єднаннями стосувалися багатьох нагальних для того часу питань, які потребували модернізації аграрного виробництва, покращення його провідних галузей – тваринництва та рослинництва [2, 5, 9, 23].

Саме для поліпшення рівня ведення у губернії вівчарства А. Є. Зайкевич уперше на засіданні Товариства 1865 р. запропонував організацію експедицій до Бухари для завезення звідти на Полтавщину племінних каракулевих овець, щоби покращити з їх допомогою місцеві грубововняні породи. Із цією метою за 25 років (починаючи з 1888 р.) Товариство спорядило до Середньої Азії вісім експедицій та завезло майже 2500 чистокровних каракулів на суму близько 100 тисяч рублів [23]. Це була грандіозна за масштабністю робота, за якою слідували не лише сільські господарі, а й учені, і не тільки вітчизняні, але й закордонні. Вона прислужилась не лише вівчарству Полтавщини, а й багатьох інших губерній півдня й південного сходу тогочасної України [9, 23].

Крім того, вагомим був внесок А. Є. Зайкевича як члена Товариства у складанні програми із розвитку бджільництва краю [2, 9] Багато він зробив для пропаганди сортів та технологій вирощування кукурудзи, яку називав «скарб господарства», і що сьогодні підтвердилось в Україні. Не менш активно вчений пропагував тоді ще майже нову олійну культуру соняшника [9, 23]. Змістовними та далекоглядними були виступи Анастаса Єгоровича під час засідань Товариства з питань аграрної освіти при університетах [2].

Багато разів Товариство обирало вченого до складу різних комісій та експертних рад, надто виставкових [23]. Він тісно співпрацював із друкованим органом Товариства – журналом «Хуторянин». Останній друкував на своїх шпальтах як статті самого А. Є. Зайкевича (1901, 1909, 1913 рр.), так і розвідки про його діяльність (1899, 1902, 1905, 1908, 1909, 1910, 1911, 1916 рр.). Але все ж таки найбільш уславила А. Є. Зайкевича співпраця з унікальним підрозділом Товариства – його Дослідним полем. Воно було створено 1884 р., а 1909 р. перетворено на Полтавську дослідну станцію – сучасний символ національної аграрної науки [2, 22, 23, 27].

Полтавське дослідне поле – Полтавська дослідна станція. Характеризуючи стосунки А. Є. Зайкевича із цими найавторитетнішими аграрними установами країни, варто згадати вислів другого директора Дослідного поля В. М. Дьякова, який 1909 р. зазначив: «Проф. А. Гр. Зайкевич был одним из первых у нас убеждённых распространителей самой идеи организации опытных полей и неизменным другом Полтавского опытного поля... глубоко верившего в успехи опытного поля» [5]. Не забув відмітити це і президент товариства П. П. Ганько. У своїй промові 28 жовтня 1909 р. на урочистостях з нагоди 25-річчя Дослідного поля він згадав А. Є. Зайкевича «Положившего не мало труда на развитие Полтавского опытного поля». Усе це об'єктивна данина внеску вченого у розбудову першої постійно діючої галузевої дослідної інституції країни [22, 27].

А. Є. Зайкевич першим 1875 р. на Другому з'їзді господарів Полтавської губернії нагадав зібранню про заповітну мрію першого президента Полтавського товариства сільського господарства Л. В. Кочубея, а саме – про необхідність організації Дослідної станції у Полтаві. Згодом, майже щороку виступаючи на засіданнях Товариства, вчений згадував про цю пропозицію. Так було аж до 1881 р. Відтоді Товариство доручило йому дослідити це питання. Тоді ж Анастасій Єгорович запропонував проект заходів зі створення Дослідного поля та Програму його діяльності [22, 23]. Водночас необхідно наголосити на тому, що А. Є. Зайкевичу належать головні зусилля стосовно остаточного місця розміщення нової установи та розробки її «плодозміни», яка на багато років буде основою її землекористування [22]. Не менш значущі заслуги А. Є. Зайкевича у підборі і рекомендації кандидатури першого директора Дослідного поля. Адже у постаті колишнього вихованця А. Є. Зайкевича – Б. П. Черепакіна установа отримала чесного, принципового та прискіпливого досліднопольця [27].

Досить важливо й те, що А. Є. Зайкевича тричі обирали до ради Дослідного поля (1884–1887; 1905–1908; 1909–1911). Цей факт переконливо підтверджує об'єктивність слів професора Б. М. Рождественського про те, що хоч А. Є. Зайкевич «...не был непосредственно в рядах работников станции, но его влияние и участие сыграло огромную роль в её становлении и развитии» [27]. Зважаючи на це, відмітимо, що у матеріалах, присвячених урочистостям з нагоди 40-річчя Дослідної станції (29–31 травня 1925 р.) багато разів висловлювалась думка про внесок А. Є. Зайкевича у справу розвитку установи [27]. Сам же А. Є. Зайкевич у своєму вітанні назвав згадану вікопомну річницю «щасливим празником», побажавши станції «...діждати її тисячолітнього ювілею на щастя українському народові» [27]. І хоч професора не було на цьому зібранні, гучними

оплесками усі присутні вітали слова про те, що він як «основний ініціатор дослідної справи на Полтавщині і в усій Україні» удостоєний високого звання Герой Праці [27]. У кінці 20-х років ХХ ст. це була найвища відзнака за трудову звитягу в Україні.

Вищим проявом творчої співпраці А. Є. Зайкевича зі Станцією, його довіри їй до наукового рівня ведення досліджень, була передача їй насіння виведеного вченим нового сорту люцерни. Доопрацьований співробітниками Станції під керівництвом знавця цієї культури В. М. Рабіновича сорт отримав тоді назву Полтавська Грім-Зайкевич, і 1931 р. був районований [19]. З 1955 р. сніп цього сорту щороку виставлявся у павільйоні УРСР на Всесоюзній сільськогосподарській виставці [9]. У такий спосіб демонстрували значення наукової спадщини А. Є. Зайкевича. Відтоді сорт не припиняють використовувати, спостерігаючи його високу екологічну пластичність. Як генетичний матеріал він увійшов до селекційних програм виведення нових сортів люцерни не лише в Україні, а й у багатьох країнах близького та далекого зарубіжжя. Цей культивар, без перебільшення, – кращий пам'ятник А. Є. Зайкевичу та Дослідній станції, яка безперервно, вже майже 140 років поспіль несе глибину думок видатного полтавця, яким по праву пишаються як вітчизняна аграрна академічна наука, так і національне академічне народознавство [2, 25].

Висновки

Усе вищезазначене найбільш повно та аргументовано відтворює життєві та творчі зв'язки Анастасія Єгоровича Зайкевича зі своєю малою батьківщиною – Полтавщиною. На їх підставі можемо зробити такі висновки: Полтавщина була головним осереддям формування громадянського світогляду вченого. На це значною мірою вплинуло сімейне середовище, у якому підтримували високі морально-етичні цінності, творчу атмосферу Лубенського Вищого начального училища, а також постать Тараса Шевченка, яка була провідною для формування духовних чеснот А. Є. Зайкевича.

Виділено та проаналізовано не розкриті раніше періоди життєвого і творчого шляху науковця в розрізі окремих регіонів Полтавщини (Лубенщина, Лохвичина, Миргородщина, Зіньківщина) та її провідних тогочасних установ (Полтавське губернське земство, Полтавське товариство сільського господарства).

Висвітлена плідна організаційна діяльність А. Є. Зайкевича, яка сприяла створенню на Полтавщині знакових освітніх закладів (сучасні Лубенський лісовий коледж НУБіП та Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя ПНТУ імені Юрія Кондратюка), а також галузевих наукових установ НААН (Дослідна станція лікарських рослин, Полтавська сільськогосподарська дослідна станція імені М. І. Вавилова).

З'ясовано, що саме на Полтавщині А. Є. Зайкевич провів низку досліджень із нагальних питань інтродукції, рослинництва, селекції та насінництва. Пріоритетами його роботи вважаються перші вітчизняні сорти люцерни (Грім-Зайкевич) та м'яти (Мітчам). Їх поява сприяла подальшій селекційній роботі із цими культурами, вона і досі ведеться на Полтавщині.

References

1. Astrjab, M. G. (1914). *Stoletie Lubenskogo Vysshego Nachal'nogo Uchilishha [1814–1914]. Ottisk iz 11 vypuska Trudov Poltavskoj Arhivnoj Komissii*. Poltava: Jelektricheskaja tipografija G. I. Markevicha [In Russian].
2. Verhunov, V. A. (2018). *Istoriia silskohospodarskoj doslidnoi spravy v Ukraini. U 3 chastynakh. Chastyna 1. Tvortsi ta rozbudovnyky (biohrafichni narysy)*. Kyiv : Ahrarna nauka. [In Ukrainian].
3. Verhunov, V. A. & Samorodov, V. M. (2017). *Zaikevych Anastasii Yehorovych. Poltavika. Poltavska entsyklopediia: U 12 tomakh. Tom 6 Osvita i nauka. Knyha 1: Abaza-Krekoten (pp. 844-845)*. Poltava : PTs «Mozaika». [In Ukrainian].
4. Ivanov, P. L. (ed.). (1899). *Dvadcatipjatiletie Melitopol'skogo real'nogo uchilishha (1874-1899 gg.). Istoricheskaja zapiska. Melitopol'* [In Russian].
5. D'jakov, V. N. (1916). *Iz vospominnij o Poltavskom opytnom pole. Dvadcatipjatilenie Poltavskoj opytnoj stancii (1884-1909 gg.) Vypusk 2-j. Istoricheski obzory. (pp.77–87)*. Poltava : Jelektricheskaja tipografija I. L. Frishberga [In Russian].
6. Zajkevich, A. E. (1890). *K voprosu o kul'ture tureckogo tabaka vysshih sortov v Poltavskoj gub. Har'kov* [In Russian].

7. Zajkevich, A. E. (1901). Kul'tura beloј anglijskoј mjaty. *Hutorjanin*, 2, 19-20. [In Russian].
8. Zajkevich, A. E. (1883). *Motivy Malorossijskogo ornamenta goncharnogo proizvodstva*. Poltava: Izdatelstvo Poltavskoi Gubernskogo Zemstva [In Russian].
9. Ivanov, S. Z. (1959). *Anastasij Egorovich Zajkevich: istoriko-biograficheskij ocherk*. In V. V. Danilevskij (Red.). Har'kov : Har'kovskoe knizhnoe izdatel'stvo [In Russian].
10. Institut likars'kih roslin Ukraїns'koї akademii agrarnih nauk: Storinki 80-richnoї istorii (1996). In A. T. Gorban', V. B. Ivanov, & V. M. Samorodov (Red.). Poltava : «Astreja» [In Russian].
11. Zajkevich, A. E. & Zajkevich R. A. (1916). Kormovaja svjokla «Mamut», uluchshennaja v semennom hozjajstve. *Hutorjanin*, 7, 128 [In Russian].
12. Olehovskij, M. A. (1886). *Ocherk pomeshhich'ego hozjajstva v Lubenskom uezde. Ocherki pomeshhich'ego hozjajstva v uezdah Gadjachskom i Lubenskom. Prilozhenie k V i VI tomu Sbornika po Sel'sko-Hozjajstvennoi statistike Poltavskoj gubernii*. Poltava: Tipo-litografija I. A. Dohmana [In Russian].
13. Otchet o dejstvijah Kobeljakskogo Sel'sko-Hozjajstvennogo Obshestva za 1881 god. (1882). Kremenchug: tipografija M. Rezentolja [In Russian].
14. Otchet o dejatel'nosti Zasl'skogo Sel'sko-Hozjajstvennogo Obshestva za 1913 god (1914). Lubny: Tipografija tovarishhestva «I. Zolotnickij & B. Levitanskij» [In Russian].
15. Otchet Lubenskoј Uezdnoј Zemskoj Upravy za 1914-j god (1915). Chast' pervaja: Otchet opisatel'nyj. Lubny: Tipografija B. Z. Dubinskogo [In Russian].
16. Otchet o dejatel'nosti Lohvickogo obshestva sel'skih hozjaev za 1912 god. (god 26-j) (1915). Lohvica: Tipografija N. B. Dol'berga [In Russian].
17. Otchet o dejatel'nosti Snetinskogo Sel'sko-Hozjajstvennogo Obshestva za 1912 god (1913). Lubny: Tipografija tovarishhestva «I. Zolotnickij & B. Levitanskij» [In Russian].
18. Okhrimenko, P. (1993). Zaikevych u spohadakh zemliakiv. *Zoria Poltavshchyny*. 5 serpnia [In Ukrainian].
19. Rabinovich, V. (1938). Prof. A. E. Zajkevich (k 95-letiju so dnja rozhdenija). *Selekcija i Semenovodstvo*, 1, 11–12. [In Russian].
20. Rotach, P. (1960). Pamiat pro Zaikevycha. *Komsomolets Poltavshchyny*. 23 zhovtnia [In Ukrainian].
21. Samorodov, V. M. (2010). Zaikevych Anastasii Yehorovyh. In: *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Tom 10. Kyiv [In Ukrainian].
22. Samorodov, V. (2014). U istokov agrarnoj mysli Ukrainy: klassiki agrarnoj nauki i Poltavskaja opyt'naja stancija. *Zerno*, 2, 104–106. [In Russian].
23. Samorodov, V. M., & Kyhym, S. L. (2015). *Poltavske silskohospodarske tovarystvo (1865–1920): istoriia, zvytiah, pershopostati*. Poltava: Dyvosvit [In Ukrainian].
24. Samorodov, V., & Pospelov, S. (2016). U slavi davnii i suchasni: do 100-richchia Doslidnoi stantsii likarskykh roslin. *Krai*, 147, 10–11. [In Ukrainian].
25. Samorodov, V., & Suprunenko, O. (2019). Universalnyi talant Anastasiia Zaikevycha i yoho dostoine uvichnennia. Poltavskiy Kraieznavchyi Muzei. Malovidomi Storinky Istorii, Muzeieznavstvo, Okhorona Pamiatok. *Zbirnyk naukovykh statei*, XIV, 560–563. [In Ukrainian].
26. *Sistematicheskij svod postanovlenij i rasporyazhenij Poltavskogo gubernskogo zemstva za pervye shest' trehletij (s 1865 po 1882 god.)* (1886). Vyp. II, Poltava : Tipografija nasled. Figurenko [In Russian].
27. 40-letnj jubilej Poltavskoj Sel'sko-Hozjajstvennoj Opytnoj stantsii 1884–1924 g. (1925). Poltava, 1-ja Sovtipografija «Bil'shovyk Poltavshhini» [In Russian].
28. Spravochnyj listok po s.-h. opytym uchrezhdenijam Ukrainy (1922). *Sel'skohozjajstvennoe opytne delo*, 1, 104. [In Russian].
29. *Ukrainskyi Ahronom* (1927). [Zasiv burkunu v Solonytsi bilia Luben (lypen 1923)] (pp. 5–6). [In Ukrainian].
30. Chykalenko, Ye. (1925) *Spohady (1861-1907)*. Lviv [In Ukrainian].
31. Shelud'ko, L., Samorodov, V. & Pospelov, S. (2009). Materializacija mjatnogo aromata. *Zerno*, 12, 38–42. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції: 29.05.2022 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Самородов В. М., Поспелов С. В. Професор Анастасій Зайкевич (1842–1931): Полтавський портрет на тлі часу. *Вісник ПДАА*. 2022. № 2. С. 142–148.

© Самородов Віктор Миколайович, Поспелов Сергій Вікторович, 2022